

А. А. Михненко,
здобувач, Національний інститут проблем міжнародної безпеки РНБО України

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТА: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У даній статті здійснюється порівняльний аналіз статусів та функцій президентів різних країн світу. Здійснюється спроба визначити напрями вдосконалення інституту Президента України.

This article analyzes the status and functions of the presidents of various countries. We are attempting to identify areas of improvement of institution of President in Ukraine.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Попри поширеність інституту президентства на планеті, його сутність у різних країнах далеко неоднозначна. Одними особливостями він характеризується у суто президентських (with presidentialism) республіках, іншими — у парламентських. Ще інша специфіка інституту притаманна державам з напівпрезидентською (semi-presidentialism) формою правління. Однак, при будь-якій формі правління, залишаючись в рамках своєї конституційних повноважень, президент повинен активно використовувати потенціал своєї високої посади та вирішувати багато проблем суспільного розвитку. Досвід та низка усталених норм інститутів президентства в зарубіжній практиці, безсумнівно, корисні в процесі розвитку політичної системи України [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій довів, що попри наявність великої кількості праць, що розкривають основні аспекти інституту президента зарубіжних країн, більшість вітчизняних авторів, зводять, як правило, свої дослідження суто до порівняльної характеристики і не виділяють той позитивний досвід, який доцільно було б застосувати й в Україні.

Питання, пов'язані з світовим досвідом функціонування інституту президента, досліджували: Недокус І.С., Окуньков Л.А., Толканов В., Шаповал В.М., Кудрявцев Ю.В., Лапкін В.В. та ін.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті — на основі порівняльного аналізу статусів президентів різних країн світу визначити напрями вдосконалення інституту Президента України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У латиноамериканських країнах обсяг президентських повноважень суттєво більший: окрім контролю виконавчої влади, є право законодавчої ініціативи, право (з обмеженнями) видавати акти, що мають силу звичайного закону. Однак акти президента потребують обов'язкового контрасигнування міністрами, окремі повноваження (наприклад, дипломатичні) здійснюються за участю парламенту. Влада президента по вертикалі суттєво обмежена федеративним устроєм, а врегулювання спірних питань між федерацією і її суб'єктами — прерогатива парламенту.

Так, у США президент очолює достатньо самостійну виконавчу влада. Але йому не надано право законодавчої ініціативи та можливість видавати акти делегованого законодавства, а кадрові питання вирішуються за участю верхньої палати.

У демократіях європейського типу з формою правління у вигляді парламентської або напівпрезидентської республіки, незалежно від формальних визначень, контроль президента за структурами виконавчої влади суттєво послаблений, оскільки уряд підзвітний парламентові і його глава має конституційно визначені широкі самостійні повноваження, а акти президента здебільшого потребують контрасигнування урядовцями. Проте в окремих країнах зростає обсяг законодавчих повноважень президента.

У зарубіжних демократіях сформувалося кілька основних типів інституту президента, які, в цілому, із більшою або меншою національною специфікою відповідають основним формам правління. При цьому в межах кожного з цих типів склалася певна цілісність взаємоузгоджених і взаємозумовлених конституційно-правових норм, яка пройшла певне випробування в процесі правозастосування. Випробування, яке виявило здатність цих норм відігравати регулюючу, стабілізуючу і компенсуючу роль в даному державно організованому суспільстві, забезпечило раціональність одноособового представництва держави в умовах непорушності демократичного політичного режиму. При цьому реальна роль президента у здійсненні державної влади здебільшого визначається не так обсягом наданих йому повноважень, як ступенем дискреційності їх здійснення. Покладання на президента обов'язків діяти "за поданням", контрасигнування президентських актів, узгоджувальні процедури тощо є важливим чинником збалансування і обмежування одноособової влади глави держави в сучасних демократіях.

На нашу думку, найбільш ефективною з точки зору стабільності режиму завдяки наявності особливої системи "співіснування" між президентом та прем'єр-міністром є французька напівпрезидентська система. Така стратегія є дуалістичною, оскільки за умов, коли президент має більшість у парламенті, система працює під загальним лідерством президента, а у випадку, коли президент не має більшості у парламенті, він вимушений приймати прем'єр-міністра у якості лідера більшості,

що перебирає на себе відповідальність за поточний політичний курс. Президент висуває кандидатуру прем'єр-міністра на погодження її парламентом, має право розпускати парламент не частіше одного разу на рік, є гарантом національної незалежності та територіальної цілісності, а також має надзвичайні повноваження. Також повноваження президента пов'язані з низкою неонов'язкових традиційних практик. Так, у випадку загрози територіальної цілісності держави, Президент Франції має вжити відповідних заходів тільки після консультації з прем'єр-міністром, президентами Сенату і Національної Асамблеї та головою Конституційної Ради, проте ніде не зазначено, чи повинен президент слідувати їх порадам. Також президент має право вносити на референдум будь-яке питання, що не суперечить конституції та стосується функціонування інститутів, але таку ініціативу ще повинні підтримати уряд або обидві палати.

Таким чином, Президент Франції є передусім главою уряду. Він головує на засіданнях Ради міністрів; призначає прем'єр-міністра, припиняє виконання ним функцій на підставі його заяви про відставку уряду, за поданням прем'єр-міністра призначає інших членів уряду та припиняє їхні повноваження. Президент може скликати за своєї ініціативи засідання ради міністрів або це засідання буде розглядати питання, яке він вважає першочерговими. Президент наділений також прерогативою затверджувати постанови і рішення, прийняті урядом, і в нього є правова можливість у разі незгоди повернути ці документи на повторний розгляд уряду. Президент має право застосувати вето на закони, які приймаються парламентом і підтримуються урядом, цим самим він постає в ролі арбітра стосовно провідних політичних інститутів. За певних умов президент може розпускати парламент й призначати нові парламентські вибори, розраховуючи, що їх результати можуть привести до зміни уряду [2].

До найважливіших повноважень Президента слід віднести право вето і право повернути закон для повторного розгляду до парламенту. На відміну від передачі на повторний розгляд, вето на законопроект є більш активним втручанням глави держави в законодавчий процес. Застосування вето потребує повторного проходження в парламенті, хоча в спрощеному порядку. Остаточне рішення приймається за результатами голосування на основі кваліфікованої більшості. За успішної реалізації цієї процедури вето Президента вважається подоланим [3].

Главою держави в ФРН є федеральний президент (Bundespräsident). Батьки німецької конституції свідомо відвели федеральному президенту відносно слабку роль в політичній системі Німеччини, щоб відмежувати його пост від подібного посту рейхспрезидента (Reichspräsident) в Веймарській республіці, і наділили його переважно репрезентативними та формальними повноваженнями. Його політична роль обмежена функцією надпартійного, націленого на політичний компроміс арбітра. Але навіть ця функція значно послаблена на практиці, прикладом тут є дострокове припинення повноважень Бундестагу в 1982 р., коли федеральний президент виконав тільки побажання задіяних політиків, які були справжніми ініціаторами припинення

повноважень парламенту. Найефективнішим засобом, яким федеральний президент може досягти деякого політичного ефекту, є його звернення і промови, через які він втручається в політичні дискусії або навіть ініціює в політикумі дискусії з певних тем.

Федеральний президент репрезентує Федеративну Республіку Німеччина як глава держави. Він представляє країну за кордоном і призначає членів уряду, суддів та високих посадовців. Своїм підписом він надає сили законам. Він розпускає уряд і може, у виняткових випадках, як це трапалося влітку 2005 року, достроково розпустити парламент. Проте права вето, яке можуть накласти президент США та інші президенти країн на законодавчі рішення парламентів, Основний закон Німеччини для Федерального президента не передбачає. Хоч Федеральний президент і затверджує рішення парламенту й пропозиції уряду щодо персоналій, але він тільки перевіряє їхнє прийняття на відповідність Основному закону. Федеральний президент виконує свої обов'язки протягом п'яти років і може бути обраний ще раз на такий самий термін.

Президент Німеччини представляє Федерацію в міжнародно-правових відносинах. Він укладає від імені Федерації договори з іноземними державами. Він акредитує і приймає послів (Частина 1 статті 59 Конституції). Договори, що регулюють політичні відносини Федерації або стосуються предметів федерального законодавства, вимагають схвалення або сприяння компетентних у даний час органів федерального законодавства у формі федерального закону (Частина 2 статті 59 Конституції).

Президент Німеччини може розпустити Бундестаг в силу частини 4 статті 63 лише в разі необрання Федерального канцлера. Президент Франції має стосунки з обома палатами Парламенту за допомогою послань, які зачитуються, але не обговорюються. Президент має право зібратися для цих цілей Парламент у перерві між сесіями (Стаття 18 Конституції).

Звинувачення в умисному порушенні Основного закону чи іншого федерального закону проти Президента Німеччини можуть порушити Бундестаг і Бундесрат. Для цього потрібно більше двох третин членів Бундестагу або двох третин голосів Бундесрата. Рішення про винність Президента приймає Федеральний конституційний суд (Частина 2 статті 61 Конституції).

Доказом слабкості позиції Президента Німеччини може слугувати відставка Хорста Келера в кінці травня 2010 року внаслідок критики на його адресу через висловлювання щодо розміщення німецьких військ за кордоном.

Головними передумовами виникнення інституту президента в Польщі стали, насамперед, сприятливі для Польщі результати Першої світової війни, яка ослабила давніх суперників польського народу, що втратив незалежність, а також яскрава особистість Юзефа Пілсудського, що зумів вірно передбачити хід подій і використав всі можливості для відродження своєї держави. Саме під керівництвом Пілсудського була розроблена конституція 1921 року, визнана однією з найдемократичніших у тодішній Європі, обрано першого польського президента. Водночас Пілсудський під впливом чвар у польському політикумі вдається до державного перевороту. Положення конституції 23 квітня 1935 року, прийнятої за

активної участі Ю. Пілсудського, наділяли президента країни надзвичайно вагомими, по суті, диктаторськими повноваженнями. Лише смерть Пілсудського, а пізніше — початок Другої світової війни не дав змоги цими повноваженнями скористатися у 1920—1935 роках. Цей період характеризувався політичною роздробленістю в країні а також світовою економічною кризою, що боляче вдарила по небагатій, щойно створеній країні. За таких умов демократична конституція 1921 року, що практично встановлювала в країні парламентсько-президентську форму правління, за якою головним джерелом влади був не президент, а парламент, не могла бути ефективною. Нова конституція 1935 року, посиливши повноваження президента, дозволила частково модернізувати польську економіку, що до цього часу мала фактично аграрний характер. Процес цей перервав початок Другої світової війни. Однак саме існування президентсько-парламентської форми правління не дозволив лівим партіям, що прийшли до влади в повоєнній Польщі, відразу демонтувати інститут президента. Символічним можна вважати й повернення до засад конституції 1921 року, демократичні засади якої передбачали й посаду президента. Однак хоч правові форми діяльності президента повоєнної, соціалістичної Польщі і опиралися на беззастережну конституцію 1921 року, його повноваження сягали далеко поза норми навіть конституції 1935 року, що поставила країну на межу запровадження диктатури. Причиною цього стало те, що першим президентом повоєнної Польщі став генеральний секретар комуністичної Польської об'єднаної робітничої партії Б. Берут.

Чинна Конституція Польщі 1997 року детально зафіксувала різницю між державницькими функціями президента РП та повноваженнями Ради Міністрів. На основі аналізу Основного закону країни, ряду інших законів та державотворчої практики, робиться висновок, що президент позбавлявся повноважень для владного впливу на політику уряду. Згідно з чинною Конституцією Польщі положення про "загальне керівництво" державою, яке в перехідній Малій конституції належало до функцій президента, стало характеризувати функції і завдання вже уряду. Водночас надзвичайно корисним для України досвідом конституційної форми співробітництва президента і уряду є їх співпраця на основі конституційного положення про Раду кабінету. Цей інститут робить можливими регулярні консультації президента з урядом з найактуальніших питань державного будівництва.

На відміну від класичних парламентських демократій західноєвропейських країн, польська конституційна концепція інституту президента не передбачає його аполітичності, політичної нейтральності. Навпаки, вона передбачає існування президента активного, заангажованого в поточну політику. Зокрема, польський президент як політичний арбітр, повинен бути готовим до посередництва між парламентом та урядом.

Ознакою політичного заангажування президента Польщі є концепція прерогатив глави держави. Аналізується, зокрема право законодавчої ініціативи президента Польщі. Проте, надаючи президенту таке право, конституція водночас його ж у цьому праві обмежує, надаючи право першочерговості внесення законопроектів Раді Міністрів, а не президенту. Причому пріори-

тетне право уряду вносити на розгляд парламенту міжнародні договори спирається не на конституцію, а на звичаєве право. Акцентується увага на тому, що президент, який не має підтримки парламентської більшості, ефективно використати право законодавчої ініціативи не може.

Вагомим чинником впливу президента Польщі на процес розвитку законодавства є право вето. Зазначається, що основний закон Польщі підтверджує виключне право президента на вето стосовно звичайних законів, обмежуючи, однак, його право застосовувати вето до законів конституційних. Аналіз застосування президентом права вето на основі нової конституції дозволяє зробити висновок про ефективність такого компонента у польській системі противаг. Це право, безумовно, сприяло забезпеченню рівноваги між законодавчою і виконавчою гілками влади в державі.

У Литві повноваження президента (за Конституцією Литви) є більш невизначеними, ніж у Франції й Польщі. За нормами конституції, Президент Литви є "главою держави". У сфері міжнародної політики президент разом з урядом вирішує основні питання міжнародної політики. Президент Литви, як і Президент Республіки Польща, є верховним головнокомандуючим збройних сил, проте у питаннях командування, разом із урядом та міністром національної оборони, є підзвітним Сейму.

Змішана республіка Португалія бере свій початок з "революції гвоздик" 1974 року, яка скасувала так звану "корпоративну республіку", що існувала з 1933 року, та підготувала підґрунтя для прийняття у 1976 році нової Конституції Португалії. Внесені до неї у 1982 та 1988 роках відповідні зміни де-юре визначали той парламентсько-президентський різновид змішаної республіки, який нині діє в державі.

При президентові постійно діє досить впливовий консультативний орган — Державна рада. До її складу, окрім самого глави держави, входять голова Асамблеї Республіки (в однопалатному парламенті), прем'єр-міністр, голова Конституційного Трибуналу, уповноважений парламенту з питань прав людини (проведор юстиції), глави урядів автономій, а також усі колишні президенти. Окрім цього, по п'ять членів ради призначає президент і обирає Асамблея Республіки (ст. 145) [4]. Державна рада, з одного боку, посилює президентську владу, а з іншого — послаблює, тому що значна частина рішень президента потребує санкціонування або підтримки у вигляді рекомендацій з її боку. Таким чином, у змішаній республіці Португалії ми можемо виділити такі елементи президентської республіки, як обрання президента народом; його прерогативи у формуванні уряду, відповідальність останнього перед ним; прийняття найважливіших державних рішень; право вето на прийняті парламентом закони.

Але президентські елементи в португальській республіці мають істотну противагу з боку парламентських. По-перше, "вищим органом державного управління" є уряд — Рада Міністрів (ст. 185—187), який, як уже було зазначено вище, і формується за участю президента (ст. 190). Але всі його дії в цьому плані можуть бути нейтралізовані з боку парламенту, якщо уряд протягом десяти днів не одержує інвеститури (ст. 195). По-друге, уряд, за Конституцією, несе політичну відповідальність не

тільки перед президентом, але й перед Асамблеєю Республіки, яка може приймати резолюцію осуду уряду в разі невиконання ним програми або з іншого питання, що становить національний інтерес (ст. 197). По-третє, передбачено можливість прийняття урядом актів делегованого законодавства: Асамблея Республіки може надати уряду право видавати декрети-закони з питань, які віднесені виключно до її компетенції (ст. 201). Це притаманне в цілому для парламентських країн, тому португальську республіку ми б визначили як парламентсько-президентську республіку, яка, однак, на цій умовній класифікаційній шкалі розташовується у безпосередній близькості до напівпарламентсько-напівпрезидентських республік.

Політична система, притаманна Фінляндії, визнається як змішана, прем'єр-президентська, однак окремі дослідники піддають сумніву її приналежність до змішаних систем через спосіб, у який обирається президент. З 1988 року президент обирається не всенародним голосуванням, а електоральною комісією (до 1988 року його обирали партійні блоки). Президент Фінляндії не має права вето, а також не може видавати укази. Президент уповноважений формувати кабінет міністрів без затвердження кандидатур парламентом, однак змістити кабінет має право виключно парламент. Президент Фінляндії наділений правом розпустити парламент за мотивованою пропозицією прем'єр-міністра та після того, як вислухає точку зору партійних фракцій [5].

В Італії президент є де-юре главою держави, обирається на 7 років на спільному засіданні палат парламенту за участі представників усіх областей. За конституцією президент символізує національну єдність країни, проте має небагато реальних повноважень, усі президентські акти мають бути контрасигновані відповідальними членами уряду.

Австрія, за змістом чинної Конституції — Федерального конституційного закону 1920 року в редакції 1929 року із наступними змінами [4], є змішаною республікою з явно вираженими парламентськими ознаками. Елементи президентської республіки в ній несуттєві. Зокрема, главою держави є Федеральний президент, якого обирають безпосередньо виборці. Згідно зі ст. 70 Федерального конституційного закону він призначає Федерального канцлера і за його поданням інших членів Федерального уряду (статус члена уряду несутісний із депутатським мандатом). Глава держави може бути усунений з посади за результатами референдуму, ініційованого нижньою палатою парламенту — Національною Радою (ст. 68, 142).

На президентські елементи змішаної республіки в Ірландії вказує те, що главою держави є президент, який обирається шляхом зальних і прямих виборів (ст. 12 Конституції 1937 року із наступними змінами) [4]. Президент за правопорушення може бути усунений з посади однією з палат парламенту (ст. 12).

Згідно зі ст. 2 Конституції, як і в Ірландії, "законодавча влада належить спільно Парламенту (Альтингу) і Президенту Республіки Ісландія". Роль останнього, однак, зводиться до того, що він може підписати або не підписати прийнятий парламентом закон. Непідписаний главою держави закон може набути чинність, якщо він буде ухвалений на референдумі [6].

Подібні статуси президентів Болгарії та Словенії. Обидві ці держави пройшли шлях від соціалістичної республіки "народно-демократичного" зразка до змішаної республіки, що майже одночасно, у 1991 році, було закріплено ними в Основних Законах. Аналіз конституційних положень показує, що і Болгарія (стаття 1 Конституції Болгарії, яка визначає державу як республіку з "парламентарним правлінням", не стикається із наступними її положеннями), і Словенія — змішані парламентсько-президентські республіки, де реальна влада зосереджена в площині "парламент — уряд".

Президент Республіки Болгарія є главою держави. Він уособлює єдність нації і представляє державу в міжнародних відносинах (ст.92). Президентом Болгарії може бути обраний болгарський громадянин за народженням, що досягнув 40 років, який відповідає умовам обрання народного представника і проживає останні п'ять років в країні (ст.93-2). Президент обирається строком на п'ять років усіма громадянами, причому максимальний термін перебування на посаді — два строки підряд (ст. 93-1, 95-1). Президент не може бути народним представником і виконувати іншу державну, суспільну чи господарську діяльність чи брати участь у керуванні політичною партією (ст. 95-1).

Практично всі укази президента повинні бути скріплені підписом прем'єр-міністра або відповідного міністра.

Повноваження Президента Болгарії по відношенню до парламенту наступні:

— призначає вибори до Народних Зборів (ст.98-1), строки виборів Поважних Народних Зборів;

— може за власним бажанням скликати сесії Народних Зборів (ст. 78-3), скликає сесію новоскликаних Народних Зборів (ст. 75);

— має право розпуску Народних Зборів, якщо не вдається досягти вотуму недовіри формуючому уряду (ст.99-5);

— направляє звернення до Народних Зборів (ст.98-2);

— має право вето неопублікованих законів (ст. 101-3).

Повноваження Президента Болгарії стосовно уряду:

— організовує формування уряду (ст.99);

— у випадку непризначення уряду Народними Зборами призначає тимчасовий уряд (ст.99-5);

Повноваження президента стосовно здійснення зовнішньої політики:

— представляє державу в зовнішніх відносинах (ст.92-1);

— у випадках, передбачених законом, укладає міжнародні договори (ст.98-3);

— за пропозицією Ради Міністрів призначає і відкликає дипломатичних представників і приймає вірчі грамоти від представників інших держав (ст.98-6).

Президент також володіє повноваженнями щодо призначення певних керівних осіб в судовій системі, Головного прокурора, вирішує питання громадянства, здійснює помилування, а також володіє деякими іншими повноваженнями.

Президент може бути примусово знятий з посади у випадку тривалої неможливості виконувати повноваження внаслідок тяжкого захворювання (ст.97-1) або у випадку державної зради чи порушення Конституції (ст. 103-1).

Однак визначальним в контексті досвіду для України є президентська форма Російської Федерації (далі —

РФ). Стартувавши з однієї точки, Україна і Росія розвивалися далеко не однаково, оскільки їх геополітичне положення та імпульси національно-державного самовизначення, набуті в процесі розпаду СРСР, виявилися не тільки не тотожними, але і в якомусь сенсі полярними. Головні ідейні та соціально-політичні розмежування у російському суспільстві породжені насамперед ліберально-ринковими перетвореннями, тоді як в українському ключовим елементом формотворчим політичного життя, а отже, і основним джерелом розколів стала ідея національно-державного суверенітету. При всій схожості інституційного дизайну двох країн (домінування інститутів президентства при залежному становищі законодавчої та судової гілок влади) характер ключових політичних інститутів в Україні ближче до формальної інституційної моделі нації-держави, ніж у Росії, що продовжує нести, за висловом Ю. Левади, "тягар імперії" [7]. Відповідно в українській масовій свідомості відсутня сакралізація верховної влади, президент не володіє харизматичною або "самодержавною" легітимністю.

Основи статусу Президента Російської Федерації закріплені в ст. 80 Конституції РФ. Президент є главою держави. У конституційному праві поняття глави держави точно і однозначно не визначено. Конституції багатьох зарубіжних держав взагалі не використовують цей термін, а повноваження глави держави можуть визначатися конституційною практикою. Але зазвичай глава держави є особою, що втілює собою уявлення про дану державу як у внутрішніх справах держави, так і в міжнародних відносинах [8]. Його можна назвати символом держави і офіційним представником всього народу.

Президент є гарантом Конституції РФ. Він контролює дотримання конституційних норм усіма органами держави. Він накладає вето на закони, що не відповідають конституції, зупиняє дію актів органів виконавчої влади суб'єктів РФ. Він наділений правом скасовувати розпорядження і постанови уряду. Нарешті, виконувати функцію гаранта Конституції він може не тільки особисто, але і шляхом звернення до компетентних органів — перш за все суди. Президент має право направляти до Конституційного Суду запити про конституційність різних нормативно-правових актів і звертатися до Конституційного Суду з приводу тлумачення Конституції [9].

На Президента покладено функцію гаранта прав і свобод людини і громадянина. Цю функцію він реалізує у своїй особистій діяльності, виданням указів і внесенням до Державної Думи законопроектів у порядку законодавчої ініціативи. Укази і закони можуть бути спрямовані на захист правового положення особистості в цілому або регулювати статус окремих груп населення: пенсіонерів, військовослужбовців та інших груп населення, що потребують захисту з боку держави. За Президента діє комісія з прав людини.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Кожному типу державного правління відповідає свій певний тип президентства. В умовах президентської республіки президент, маючи одночасно повноваження голови держави і голови уряду, повинен бути ефективним політичним лідером, який безпосередньо керує урядовою політикою. У напівпрезидентській республіці прези-

дент нерідко виступає у ролі арбітра у відносинах Уряду і парламента, а у парламентській республіці — наділяється статусом "першого громадянина" держави. Однак за будь-якої політичної системи президент несе відповідальність за збереження стабільності в суспільстві.

Суспільно-політичний розвиток країн колишнього СРСР від політичної системи, що ґрунтувалася на конституційному закріпленні домінанти керівної комуністичної партії та пріоритетності трудових колективів, до системи демократичного суспільства має певні спільні закономірності та особливості. Керівництво нових країн СНД стало перед проблемою визначення ключового інституту політичної системи, котрий давав би можливість контролювати процес становлення суспільно-політичних відносин та прийняття політичного рішення. І таким елементом було обрано інститут президентства. Саме президент стає домінуючим елементом політичної системи посткомуністичних країн, що виникли після розпаду СРСР (виняток складають балтійські держави). Президент, котрий не є репрезентантом організаційно оформленої політичної сили, а представляє "інтереси всього народу", має можливість діяти у вільному від політичних чи предвибірчих об'єктивних просторі. Крім того, президент є практично не контролюваним у кадрових призначеннях виконавчої влади, оскільки не має усталеної політичної команди. Це дає можливість посткомуністичним президентам діяти занадто ситуативно.

Для України було б позитивно, якби на президента (подібно до російського зразка) була покладена узгоджувальна, посередницька функція і в системі організації влади йому відводилася б роль арбітра.

Література:

1. Недокус І.С. Еволюція політичного режиму Республіки Білорусь: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 / Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. — Чернівці, 2007. — 187 с.
 2. Конституция Франции // Конституции государств Европейского Союза / Под общ. ред. Л.А. Окунькова. — М., 1997.
 3. Толканов В. Институт главы держави в системі державного управління Канади, Франції та України: порівняльний аналіз // Зб. наук. Праць Української академії державного управління при Президентові України. — К., 1999. — Вип. 2. — В. 2.4. — С. 317—318.
 4. Конституции государства Европейского Союза / Под ред. Л.А. Окунькова. — М.: Инфра-Норма, 1999. — С. 11—95; 325—356; 521—598.
 5. Roper S. Are all Semi-Presidential Regimes the same? // Comparative Politics. — 2002. — Vol. 34, № 3. — P. 253—272.
 6. Шаповал В.М. Державний лад країн світу. — К.: Український Центр Правничих Студій, 1999. — С. 87—88.
 7. Лапкин В.В., Пантин В.И. Восприятие западных институтов и ценностей в постсоветском пространстве: опыт Украины и России // Полис. — 2004. — № 1. — С. 74—75.
 8. Окуньков Л.А. Президент Российской Федерации. Конституция и политическая практика. — М., 1996. — С. 37.
 9. Комментарий к Конституции Российской Федерации / Общ. ред. Ю.В. Кудрявцева. — М., 1996. — С. 364.
- Стаття надійшла до редакції 18.07.2011 р.*